Vogelstand

Verandering als enige constante

Wat voor beeld rijst er op uit zo'n vijftig jaar vogels tellen in hetzelfde gebied? Adriaan Dijksen deed het in een bosgebied van zo'n 350 hectare. Over spectaculaire veranderingen in Texels vogelwereld.

Tekst & foto's Adriaan Dijksen

Tellingen over een lange reeks van jaren in een vast gebied, bijvoorbeeld van vogels, van vlinders en van planten, kunnen veel informatie verschaffen. Natuurlijk informatie over de aantallen, maar ook over ontwikkelingen, successie, veranderingen in het biotoop en effecten van beheer. Hierbij is voorzichtigheid geboden. Aantallen van een populatie worden bepaald door een veelvoud van factoren in het gebied zelf en in het hele verspreidingsgebied van een soort.

Het bos in

Toen wij, mijn broer en ik, in 1964 een groot deel van de Texelse staatsbossen, de Dennen genaamd, op broedvogels gingen inventariseren, wilden we simpelweg weten hoeveel vogels er in het bos broedden. Sovon-handleidingen waren er nog niet. Het boekje *Vogels in hun domein* van Luuk Tinbergen was onze leidraad. Onze inventarisaties gaan tot op de dag van vandaag door. Het bos werd voornamelijk aangeplant tussen 1898 en 1930. De oudste percelen waren toen we met tellen begonnen dus ruim zestig jaar oud. De veranderingen die we in de ruwweg vijftig jaar daarna in de vogelwereld gezien hebben, kunnen we spectaculair noemen. Ik ga ze hier zeker niet allemaal noemen maar er een paar uitlichten. De gegevens in dit stuk betreffen niet het hele Texelse bos, maar komen van een 350 ha groot deel. Van de overige 150 ha rond en zuidelijk van het dorp De Koog hebben we wel tellingen, maar niet van ieder jaar.

Buizerd

Grote bonte specht

Zwartkop

Roofvogels

Een belangrijke groep zijn de roofvogels. In 1965 telden we in de Dennen: 1 paar sperwers, 1 paar boomvalken en 6 paar torenvalken. Totaal dus negen paren van drie soorten. Dat was alles.
In 2017 waren dat: 8 paren buizerds, 6 paren haviken, 3 paar sperwers, 1 paar boomvalken en 1 paar torenvalken.
Totaal negentien paren van vijf soorten op 350 ha bos!

Havik-1e jaars

Een verdrievoudiging dus die vooral is te verklaren uit het feit dat elders in het land goed ging met roofvogels door meer broedgelegenheid en vooral door een betere bescherming. Daardoor bereikten buizerd en havik uiteindelijk ook Texel. Voor het eerst in de geschiedenis.
Het eerste broedgeval van de buizerd werd in 1994 vastgesteld. De havik kwam later met een eerste nest in 1997. Ook op het eiland was toen de vervolging van deze soorten bijna tot staan gekomen. Veel duidelijkheid over deze vervolging is er niet, maar dat veel nesten in de naoorlogse jaren door jachtopzieners werden verstoord is zeker. Vooral de kiekendieven werden tot ver in de jaren zeventig 'kort gehouden'. Zo broedden er in 1965 op heel Texel slechts enkele paren bruine kiekendieven. In 2017 waren dat er tussen de dertig en veertig! Een vergelijk tussen 1965 en 2010, het laatste jaar dat alle gebieden goed geteld werden, levert een nog groter verschil op dan in het bos. In 1965 werd in totaal aan roofvogels 20 tot 26 paren gevonden. In 2010 waren dat op heel het eiland 122 paren met de bruine kiekendief als talrijkste (39 paren), gevolgd door de buizerd (32 paren).

Ekster en havik

Heeft de sterke groei van het aantal predatoren heel grote invloed gehad op de populaties van andere soorten? Nee, dat kunnen we niet zeggen, op één uitzondering na. Dat is de ekster. Eksters zijn doodsbang voor haviken en mijden de broedplaatsen van deze roofvogel zo veel mogelijk. Ik zag zelf eens dat een havik een eksternest openbrak om de halfwas jongen te pakken. In 1965 broedden er tien paren eksters in ons deel van het bos. Dat aantal groeide in de jaren zeventig en tachtig gestaag naar 20 tot 25, maar nam daarna sterk af. In 2017 was er nog een paar! Het aantal eksters op heel Texel is overigens niet afgenomen na de komst van de havik. Eksters hebben andere broedplaatsen, dichter bij de mensen gezocht. De populaties van bijna alle andere soorten in het bos groeiden sinds 1965. Ook nog in deze eeuw, dus gelijk met de toename van het aantal predatoren. Dat komt vooral doordat in die halve eeuw het bos enorm van aanzien is veranderd. Niet alleen werd het ouder, maar het werd ook veel gevarieerder. Hoewel er als eerste aanplant ook enkele loofhoutpercelen waren aangelegd, werden aanvankelijk vooral dennen geplant. Door voortdurende dunningen is er steeds meer ruimte gekomen voor loofbomen en struikgewas. Die verandering resulteerde bijvoorbeeld in de groei van het aantal roodborsten tussen 1965 en 2017 van 36 naar 179 paren, merels namen toe van 69 naar 186 paren, tjiftjaffen van 12 naar 128 en zwartkoppen van 11 naar 133 paren. Ook de zwarte kraai, een soort die eieren en jongen van andere soorten op het menu heeft staan, groeide sterk in aantal: van 7 naar 23 paren. Het verdwijnen van bijvoorbeeld wielewaal, zomertortel en geelgors en de komst en het ook weer 'uitsterven' van de kleine barmsijs kunnen we niet direct verklaren met veranderingen in de bosbiotoop. Net zo min als de hervestigingen van de nachtzwaluw en boomleeuwerik. Veranderingen van de totale populaties van deze soorten in West-Europa spelen hierbij waarschijnlijk een grote rol.

Roodborst

Grote Bonte Specht

De grote bonte specht, de enige spechtensoort op Texel, is een mooi voorbeeld van de vestiging en de populatiegroei van een soort in een langzaam opgroeiend geïsoleerd eilandbos. In 1964 was er nog geen enkele. Het eerste broedgeval stelden we vast in 1978. Daarna ging het hard, in 1980 waren er 9, in 2000 27 en in 2017 broedden er in het hele bos 49 paren. Elders op het eiland broeden er nu ook grote bonte spechten waardoor het totaal voor het hele eiland nu, na veertig jaar, tegen de zeventig paren loopt. Natuurliefhebbers en -beheerders beseffen misschien niet altijd dat we vergeleken met een halve eeuw terug nu op veel plaatsen in een totaal ander landschap leven en een andere natuur hebben. In een landschap waar de successie doorgaat en dat heel anders gebruikt wordt, waarin allerlei natuurvreemde stoffen voorkomen en waar het klimaat is veranderd.
Eén ding is wel zeker: zoals het vroeger was, wordt het niet meer. Dit zeg ik niet uit nostalgie. Het zijn voor mij juist de veranderingen in de natuur die het interessanter maken. De nieuwsgierigheid naar die eventuele veranderingen is iedere keer weer een aansporing om te blijven tellen. ■